

relația dialogică beneficiază de trei categorii de reprezen tări: asupra domeniului comunicării, asupra "actorilor" relației dialogice, asupra legăturilor dintre acești termeni); (c) *principiul pre construcțiilor culturale* (orice limbă apelează la pre construcții care țin de cultura căreia îi aparțin interlocutorii); (d) *principiul situației* (orice discurs se derulează într-o situație de interlocuție); (e) *principiul construcției obiectelor* (orice discurs construiește progresiv obiectele gândirii comune partenerilor).

O cu totul altă situație se regăsește în cazul limbajului logico-matematic. Construcția discursivă urmează aici o ordine bine determinată: stabilirea alfabetului, a regulilor de utilizare și de combinare a semnelor, alegerea axiomelor etc. Acestea sunt

datele elementare care fac o limbă logico-matematică operațională. Asupra acestei limbi se produce reflecția critică, pentru determinarea unor calități de ordin metateoretic ce desrciu virtuțile și limitele unei asemenea construcții: consistența, decidabilitatea, suficiența, completitudinea. Constatăm o distanță apreciabilă între principiile după care se construiește un discurs în limbajul natural și cele ale unei construcții în domeniul logico - matematic.

În continuitatea analizei limbajului natural (o permanență în preocupările lui Grize) se încearcă determinarea operațiilor prin intermediul cărora se realizează reprezentările discursive la receptor. Jean - Blaise Grize numește aceste operații drept *operații logico - discursive*. Ele constituie obiect de investigație pentru logica discursivă. Toate aceste operații se derulează în legătură cu concep-tul de *schematizare discursivă*, un concept pe care Grize l-a introdus, l-a teoretizat și l-a utilizat în analiza diferitelor tipuri de discurs.

GHEORGHE FÂRTE

CÎTEVA CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA PROBLEMA EXISTENȚEI DIN PERSPECTIVA LOGICII LIBERE (*FREE LOGIC*)

Promotorii logicii libere (de angajament ontologic) leagă "reforma" logicii de ordinul întâi, în primul rînd, de eliminarea supoziției existențiale cu privire la termenii individuali și de validarea teoremelor și regulilor în toate domeniile de valori semantice, inclusiv în domeniile vide¹. Deslușirea coordonatelor logicii libere reclamă o prealabilă dezambiguizare a termenului 'existență'.

Într-un studiu dedicat formulării aristotelice a principiului necontrazicerii, J. Lukasiewicz a folosit termenul 'obiect' în spiritul concepției ontologice relaxate a lui A. Meinong, cu semnificația: "ceea ce (...) nu este [identic cu]

nimic [ul]"². Or, adoptînd o aserțiune datorată lui St. Lesniewski, potrivit căreia obiectele afirmațiilor noastre într-un limbaj obiect sînt extensiuni (*extensions*) sau semnificații extensionale (*extensional meanings*), iar nu obiecte din realitatea "în sine" și nici nume³, chiar și nimicul poate fi dispus în mulțimea obiectelor.

Denumit într-un limbaj formalizat - L - de constanta primitivă '†', nimicul ar fi obiectul care

² J. Lukasiewicz, *Über den Satz des Widerspruchs bei Aristoteles*, în: A. Menne și N. Offenberger (eds.), *Über den Folgerungsbegriff in der aristotelischen Logik*, Georg Olms Verlag, Hildesheim, 1982, p. 16.

³ Cf. G. Küng, *The Meaning of the Quantifiers in the Logic of Lesniewski*, în: "Studia Logica", vol. 36, nr. 1-2, 1977, p. 306.

¹ R.K. Meyer și K. Lambert, *Universally Free Logic and Standard Quantification Theory*, în: "The Journal of Symbolic Logic", vol. 33, nr. 1, 1968, pp. 8-26.

satisfacă orice predicat și manifestă orice proprietate. În măsura în care satisfacă orice predicat, nimicul satisfacă și predicate contradictorii; ca atare, nimicul manifestă inexistența (= inconsistența). Pe baza acestei afirmații se poate susține că un individ (= referința sau extensiunea unui termen individual) este inexistent, dacă și numai dacă este identic cu nimicul, altfel spus, dacă și numai dacă satisfacă predicate contradictorii. Dacă simbolurile 'I' și ' α_0 ' din L stau pentru operația de atribuire a inexistenței, respectiv pentru un individ nespecificat, atunci definiția indivizilor inexistenți poate fi redată de schema formală: (D1) $I(\alpha_0) = (\alpha_0 = \dagger)$.

Postulatul că printre termenii individuali (fie constanți, fie variabili, fie parametrici) din L se numără și unii care au referințe inexistente nu apare în logica clasică, dar este întru-totul acceptabil în logica liberă. Evident, aici trebuie admisă în subsidiar afirmația că toate propozițiile care au subiect inexistent sînt în mod trivial adevărate (*vacuously true*)⁴. Dacă ' $=_t$ ' abreviază predicatorul '... este identic (-ă) în mod trivial cu ...', iar ' v_2 ', functorul monadic 'valoarea alethică bivalentă a (propoziției) ...', atunci definiția veri-funcțională a inexistenței revine la: (D2) $I(\alpha_0) = (v_2 (P_i^{k+1}(\alpha_0, \dots, \alpha_k)) =_t 1)$, $i, k \geq 0$.

Depășirea limitelor non-sensului o dată cu acceptarea indivizilor inexistenți nu generează aspecte scandaloase nici în limbajele naturale. Spre exemplu, cu mijloacele logicii standard, expresia 'Cel care este util și inutil costă scump' este expeditată ca non-sens; însă, în cadrul logicii libere, ea constituie un enunț, mai precis, ea este numele unei propoziții trivial adevărate. (Firește, nu poate fi tăgăduit faptul că această propoziție este lipsită de valoare cognitivă.) Determinat prin intermediul unei proprietăți contradictorii - util și inutil -, subiectul propoziției date are (= manifestă) toate proprietățile, inclusiv proprietatea de a costa scump.

Mulțimea indivizilor inexistenți - mulțimea logic-vidă - stă într-o relație de excluziune exhaustivă cu mulțimea indivizilor existenți.

Oarecum în dezacord cu simțul comun, adepții logicii libere atribuie termenului 'existență'

înțelesul larg de consistență sau absență a contradicției, rămînînd, totuși, neclar locul unde trebuie reperată contradicția (planul obiectelor? planul expresiilor acestor obiecte?). Astfel, J. Mycielski invocă paradigma matematicii, înălăuntrul căreia a exista înseamnă a fi imaginat și a fi liber (= lipsit) de orice contradicție cunoscută⁵, iar R. Routley identifică indivizii existenți (= posibili) cu denotatele termenilor individuali consistenți⁶.

Existența indivizilor suportă definiții interesante și în context propozițional. Prin referire la elementele mulțimii atributelor, se afirmă că un individ există, dacă și numai dacă: (i) este identic cu sine (G. Nakhnikian și W.C. Salmon)⁷, (ii) nu posedă nici o proprietate contradictorie (A. Menne)⁸, (iii) are cel puțin o proprietate, *id est*, "este ceva" (W.v. Quine)⁹; (iv) prezintă cel puțin o proprietate contingentă (H.S. Leonard)¹⁰ sau (v) există cel puțin o proprietate pe care acest individ nu o manifestă, dar care poate fi prezentată de cel puțin un alt individ (N. Rescher) [10: *ibidem*].

În acord cu definițiile de mai sus, dar utilizînd terminologia adoptată anterior, vom spune că un individ există, dacă și numai dacă nu este identic cu nimicul, cu alte cuvinte, dacă și numai dacă nu constituie subiectul vreunei propoziții trivial adevărate. Dacă 'E' stă pentru operația de atribuire a existenței, aceste afirmații concludive admit următoarea codificare formală:

(D3) $E(\alpha_0) = (\alpha_0 \neq \dagger)$ și (D4) $E(\alpha_0) = (v_2 (P_i^{k+1}(\alpha_0, \dots, \alpha_k)) \neq_t 1)$, $i, k \geq 0$.

În continuare, indivizii existenți pot fi distribuiți în reuniunea disjunctivă a mulțimii indivizilor actuali cu mulțimea indivizilor fictivi. Noua discriminare va fi clarificată prin

⁵ J. Mycielski, *Quantifier-Free Versions of First Order Logic and their Psychological Significance*, în: "Journal of Philosophical Logic", 21, 1992, p. 141.

⁶ R. Routley, *Some Things Do Not Exist*, în: "Notre Dame Journal of Formal Logic", vol. 7, nr. 3, 1966, p. 254; cf. J. Woods, *The Logic of Fiction*, Mouton, The Hague, 1974, pp. 75-6.

⁷ Cf. P. Ioan, *Logică & Filosofie*, Restanțe, radiografii, retrospective, Institutul European, Iași, 1996, p. 48.

⁸ A. Menne, *Zur logischen Analyse der Existenz*, în: A. Menne (ed.), *Logisch-Philosophische Studien*, Verlag Karl Alber, Freiburg/München, 1959, pp. 104-5.

⁹ W.v. Quine, *Ontologische Relativität und andere Schriften*, Reclam, Stuttgart, 1975, p. 131.

¹⁰ Cf. N. Rescher, *Definitions of "Existence"*, în: "Philosophical Studies", vol. 8, nr.5, 1957, p. 67.

⁴ Acest concept a fost preluat din: H.B. Enderton, *A Mathematical Introduction to Logic*, Academic Press, New York, 1972, p. 5.

intermediul conceptelor pragmatice de lume actuală (= reală, factuală) și lume fictivă (= imaginară). Se cuvine reținută mențiunea că o lume - o totalitate de fapte¹¹ - poate fi caracterizată drept actuală vs. fictivă doar prin convenții realizate de interlocutorii unei situații de comunicare. Astfel, un obiect sau o stare de lucruri aparțin lumii actuale numai pentru locutorii care, făcând afirmații cu privire la ele, admit această apartenență. Relativismul indus de aceste considerații poate să pară la prima vedere straniu, dar este într-o largă măsură practicat, de-ar fi să amintim aici numai construirea limbajelor formalizate. (Nu se poate tăgădui faptul că semnele care alcătuiesc vocabularul unui limbaj formalizat capătă câte un denotat (fie actual, fie imaginar, fie inexistent) printr-un act stipulativ (= prin convenție).)

Explicitând identitatea dintre E și ~I sau dintre I și ~E: (D5) $E(\alpha_0) = \sim I(\alpha_0)$, respectiv (D6) $I(\alpha_0) = \sim E(\alpha_0)$ și notînd cu 'E_a' și 'E_f' operațiile de atribuire a existenței actuale, respectiv a existenței imaginare, se pot valida cel puțin următoarele două reguli de derivare:

- (R1) $E_a(\alpha_0) \vee E_f(\alpha_0) \text{ fi } E(\alpha_0)$ și
 (R2) $I(\alpha_0) \Rightarrow \sim E_a(\alpha_0) \wedge \sim E_f(\alpha_0)$.

O dată prezentate cele câteva distincții terminologice și notaționale, aducem în atenție unele aspecte controversate privind problema existenței. Din considerente practice, ele vor fi înfățișate pe baza exemplurilor (devenite clasice) constituite de expresiile (i) 'Vulcan este o planetă' și (ii) 'Vulcan nu există'. Acest "material explicativ" trebuie coroborat cu stipularea coreferenței dintre expresiile 'Vulcan' și 'planeta care este mai aproape de Soare decît Mercur'.

Urmînd temporar o expunere exemplară de păreri pe marginea acestei chestiuni, expunere datorată lui D. Braun¹², vom constata diferențe semnificative atît în modul de abordare cît și în soluțiile propuse.

Teoria referinței directe (*Direct Reference Theory*), construită de K. Donnellan, S. Kripke și D. Kaplan, oferă o soluție drastică: pe considerentul că valoarea semantică a unui nume propriu (= termen individual), dacă acesta are

vreuna, este individul la care se referă, expresiile enunțiative care au drept subiect un termen individual lipsit de referință (*empty name*), așadar și expresiile (i) și (ii), sînt tratate ca non-sensuri. În măsura în care nu spun nimic (= nu exprimă cîte o propoziție), aceste expresii nu tolerează o evaluare alethică.

Potrivit concepției meinongiene, 'Vulcan' are o valoare semantică - un obiect inexistent -, iar expresiile (i) și (ii) exprimă propoziții, care, evident, pot fi evaluate sub raportul valorii de adevăr.

În perspectiva descriptivistă legată de numele lui G. Frege și a lui B. Russell, o expresie de tipul (i) exprimă o propoziție, mai exact, o propoziție falsă. Sensul expresiei (i) este asigurat de coreferența numelui propriu 'Vulcan' cu descripția definită 'planeta care este mai aproape de Soare decît Mercur', iar repartizarea falsului drept valoare alethică a propoziției denumite este îndreptățită de faptul că descripția "nu este satisfăcută" (= nu are un referent).

Propozițiile existențiale negative, de felul expresiei (ii), s-au bucurat de o tratare cel puțin ciudată în așa numita "concepție metalingvistică" (*Metalinguistic View*). Astfel, se apreciază că, în (ii), termenul individual 'Vulcan' se referă la el însuși, *id est*, apare în supoziție materială. Prin reformulare, enunțul (ii) ar reveni la expresia echivalentă: (iii) "Vulcan' nu denotă", iar propoziția "metalogică" semnificată ar putea fi evaluată alethic.

În încheierea prezentării, D. Braun propune, la rîndul său, o soluție: perspectiva propoziției incomplete (*Unfilled Proposition View*). Variantă rafinată a concepției meinongiene, rezolvarea propusă reclamă utilizarea unor termeni speciali precum '(stare de) credință' (*belief (state)*) și 'propoziție incompletă' (*incomplete proposition*). După părerea autorului pomenit, expresiile (i) și (ii) denumesc cîte o propoziție (ce e drept, incompletă), chiar dacă au drept subiect un "nume vid" (*empty name*), atîta vreme cît o persoană crede în mod sincer aceste propoziții, prin faptul că are stările mentale (mai exact, stările de credință) care le exprimă.

Relativ la aceste puncte de vedere, se pot face cîteva observații. Teoria referinței directe conține o greșeală de ordin principial. Dacă grafemul 'Vulcan' este acceptat drept termen individual în vocabularul unui limbaj (limba

¹¹ L. Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, Humanitas, București, 1991, p. 37.

¹² D. Braun, *Empty Names*, în: "Noûs" 27:4, 1993, pp. 449-69.

engleză, limba română,...), *id est*, dacă este asociat cu o regulă de utilizare în respectivul limbaj, atunci expresiile enunțiative în care 'Vulcan' apare ca subiect nu pot fi repudiate sub motivul că ar fi non-sensuri. Am avea de-a face cu non-sensuri, numai dacă grafemul 'Vulcan' ar fi tratat ca non-sens (ceea ce nu este cazul)¹³. În al doilea rând, expresia 'nume vid', identică, de altfel, cu expresia 'termen individual lipsit de referință' materializează o sinecdocă generatoare de confuzii. La rigoare, 'Vulcan' este un "nume factual vid" (potrivit terminologiei autorilor), respectiv un termen individual lipsit de referință factuală (= lipsit de referință în lumea reală) sau, într-o variantă pozitivă, un termen individual cu referință non-actuală.

Și în redarea punctului de vedere formulat de A. Meinong apare o sinecdocă. Valoarea semantică a expresiei 'Vulcan' este, în fapt, un obiect factual inexistent, mai precis, un obiect imaginar. Câtă vreme nu este inconsistent, cu alte cuvinte, atâta timp cât în construirea lui nu intervine o contradicție, Vulcan există.

Fără a intra, acum, în detaliile teoriei russeliene a descripțiilor, remarcăm faptul că, în mod judicios, enunțurile ale căror subiecte nu au denotat actual nu sînt tratate ca non-sensuri. Pe de altă parte, însă, ideea că toate propozițiile reprezentate de astfel de enunțuri ar fi false este cel puțin discutabilă. Pentru a reda cu parcimonie obiecția la punctul de vedere formulat de B. Russell, vom formaliza enunțul 'Vulcan este o planetă', punîndu-l în corespondență cu formula $P_0^1(t_0)$. Dacă nu se ia în considerare supoziția că toți indivizii la care se referă termenii din L sînt actuali, varianta de formalizare adoptată este ontologic "neutră". În paradigma propusă de B. Russell, însă, propoziția $P_0^1(t_0)$ este identică cu propoziția $(\exists x_0)(x_0 = t_0 \wedge P_0^1(x_0))$. Or, dacă t_0 nu este actual existent, atunci nu se identifică

cu nici un substituent actual al individului x_0 . Prin urmare, în aceste condiții, propoziția $(\exists x_0)(x_0 = t_0 \wedge P_0^1(x_0))$ ($= P_0^1(t_0)$) este falsă. Punctul vulnerabil al raționamentului de mai sus îl constituie interpretarea propoziției singulare în cheie "referențial-actuală". Așa cum a observat K. Donnellan, falsitatea unei propoziții singulare nu este garantată de non-existența actuală a subiectului acesteia¹⁴. Astfel, propoziția $P_0^1(t_0)$ acceptă și o interpretare "atributivă": $P_0^1(t_0) = (\forall x_0)(x_0 = t_0 \rightarrow P_0^1(x_0))$, în contextul căreia accentul nu mai cade pe existența actuală a subiectului. Propoziția $P_0^1(t_0)$ ar putea fi adevărată, chiar dacă individul t_0 nu este actual existent.

Perspectiva metalogică asupra propozițiilor existențiale negative aduce o complicare inutilă, dat fiind că există soluții convenabile și în limbajul obiect, iar cît privește poziția lui D. Braun, nu putem să nu remarcăm accentele psihologice care, nu-i așa, își justifică prea puțin locul în logica formală.

Secțiunea minimală pe care am extras-o din paleta vastă și policromă de rezolvări aduse problemei existenței ilustrează absența unor repere de analiză clare. Dar care ar putea fi aceste repere? Socotim, în primul rând, că toate expresiile elementare dintr-un limbaj au, prin definiție, sens, ceea ce revine la a spune că orice componentă atomară a unui limbaj este asociată cu o regulă de utilizare. În al doilea rând, orice combinație de expresii autorizată de regulile de formare ale limbajului respectiv se finalizează într-o expresie. Așadar, nici la nivelul expresiilor complexe nu putem repera non-sensuri. Se cuvine menționată și precizarea că, în logica formală, prin 'non-sens' se înțelege non-sens sintactic (= logic-formal). Evident, aici se poate obiecta că, astfel, sînt considerate normale și construcțiile intențional-aberante, de felul: 'Mătușa numărului doi a incendiat adevărul'. Trebuie să admitem, însă, că instrumentarul logic-formal nu poate sluji la

¹³ Ideea că un grafem asociat cu o mulțime de reguli care îi controlează utilizarea într-un limbaj are sens și, deci, este un semn apare ca neîndoielnică. Cf. și B.A. Brody, *Logic, Theoretical, and Applied*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1973, p. 19.

¹⁴ Cf. A. Miroiu, *Introducere în logica filosofică*, I: *Logică și formalizare*, Editura Universității București, 1994, pp. 178-9.

identificarea non-sensurilor materiale. Construită în conformitate cu regulile de formare ale limbii române, expresia: 'Mătușa numărului doi a incendiat adevărul' este acceptabilă din punct de vedere formal și are chiar replici în limbajul formalizat L , una dintre ele putând fi: ' $P_0^2 (f_0^1 (t_1), 1)$ '. În măsura în care este subordonată idealurilor de claritate, consistență și consecvență, logica formală lasă în seama altor discipline sancționarea erorilor de conținut, chiar și pe acelea din enunțul de mai sus. Reamintim, apoi, teza că și enunțurile singulare cu subiect contradictoriu se înscriu (din punct de vedere formal) într-o deplină normalitate. Ce e drept, propozițiile denotate sînt trivial-adevărate și, ca atare, fără efect în planul cunoașterii.

Mai complicată ar părea, la prima vedere, situația enunțurilor care au drept subiect un termen cu referință imaginară. Pentru cei care au citit romanul *Bietul Ioanide*, de G. Călinescu, individul fictiv Ioanide este determinat cu privire la calitățile de arhitect și de parlamentar, astfel încît s-ar putea spune că propoziția: *Ioanide este arhitect* are valoarea adevărul, iar propoziția: *Ioanide este parlamentar*, valoarea falsul. Nu trebuie să uităm, însă, că, în conformitate cu o asumție larg acceptată, nu prin intermediul instrumentarului logic-formal se stabilește valoarea alethică a unei propoziții (sintetice) independente. În logică, o propoziție non-analitică este considerată adevărată, vs. falsă doar prin ipoteză. Așadar, evaluarea propozițiilor cu privire la Ioanide s-a făcut pe baza unui fundament extra-logic.

Într-o postură oarecum diferită s-ar afla enunțul: 'Cel care a fost în 1993 regele Franței și-a irosit averea'. Chiar dacă depășim cadrul formal al logicii, luînd în seamă conținutul informativ, evaluarea alethică a propoziției reprezentate de enunț creează probleme. Astfel, putem afirma că cel care a fost în 1993 regele Franței este un individ imaginar dintr-o lume posibilă a universului, dar nu sîntem în măsură să stabilim dacă acesta se numără sau nu printre cei care manifestă (în lumea actuală, respectiv într-o lume ficțională) proprietatea de a și fi irosit averea. În aceste condiții, vom spune, potrivit soluției propuse de

E.M. Zemach¹⁵, că cel care a fost în 1993 regele Franței este un obiect vag (*vague*), întrucît, în raport cu cel puțin o proprietate (în speță, în raport cu proprietatea de a-și fi irosit averea), este indeterminat. În consecință, din punct de vedere material, propoziția exprimată de enunțul: 'Cel care a fost în 1993 regele Franței și-a irosit averea' nu are valoare de adevăr cunoscută (ea comportîndu-se ca o propoziție variabilă) și, prin aceasta, diferă de afirmațiile care l-au avut ca subiect pe Ioanide.

Semnificativ diferite în planul conținutului, propozițiile cu subiect imaginar invocate mai sus au un comportament similar la nivel formal. Pentru a conchide cu privire la validitatea unei inferențe, puțin importă valoarea alethică pe care o au în fapt propozițiile care o alcătuiesc (adevărul, falsul, la limită, o valoare necunoscută).

În sfîrșit, enunțurile singulare ale căror subiecte au cîte un denotat actual sînt unanim acceptate în cadrul de analiză al logicii formale.

Mai liberală decît "jungla meinongiană" perspectiva semantică pe care am conturat-o permite o primă multiplicare a cuantorilor individuali clasici. Astfel, instanțele cuantorilor schematici ' $(\forall x_i)$ ' (= 'pentru orice substituent actual (-existent) al individului x_i, \dots ') și ' $(\exists x_i)$ ' (= 'pentru cel puțin un substituent actual (-existent) al individului x_i, \dots ') vor fi dublate de specificările schemelor ' $(\wedge x_i)$ ' (= 'pentru orice substituent existent al individului x_i, \dots ') și ' $(\vee x_i)$ ' (= 'pentru cel puțin un substituent existent al individului x_i, \dots '), respectiv ' (Πx_i) ' (= 'pentru orice substituent al individului x_i, \dots ') și ' (Σx_i) ' (= 'pentru cel puțin un substituent al individului x_i, \dots '). Alături de aceștia ar putea fi plasați cuantorii care se aplică fie la substituenții imaginari, fie la substituenții inexistenți ai individului x_i . Datorită productivității extrem de reduse, renunțăm să-i exploatăm în cele ce urmează.

Este de la sine înțeles că reamenajarea logicii de ordinul întîi, prin acceptarea unor indivizi de sorturi inedite (printre ei numărîndu-se și indivizii

¹⁵ E.M. Zemach, *Vague Objects*, în: "Notus", 25, 1971, pp. 323-40.

identici cu nimicul) schimbă fundamental raporturile dintre schemele cuantificaționale. Spre exemplu, dacă x_i are cel puțin o intrare liberă în propoziția φ_0 și nici o intrare controlată, atunci $(\Sigma x_i) \varphi_0$ este o propoziție trivial-adevărată. (În mod cert, pentru substituentul \dagger al lui x_i , se adevărește φ_0 .) Într-o astfel de împrejurare, însă, orice inferare finalizată în concluzia $(\Sigma x_i) \varphi_0$ este laxă (*slack*), adică trivial-validă, întrucât eventualele premise ale concluziei $(\Sigma x_i) \varphi_0$ sînt cu totul irelevante. (Orice premisă poate fi eliminată sau, și mai drastic, poate fi înlocuită cu negația ei, fără a afecta validitatea.)¹⁶ Printre inferențele laxe s-ar număra, de pildă, regula generalizării particulare¹⁷ ($\varphi_0 [x_i/x_i] \text{ fi } (\Sigma x_i) \varphi_0$).

Lăsînd ca sarcină a unei lucrări independente desfășurarea altor reguli din domeniul operațiilor de cuantificare ontologic neutre, vom reține definirea cuantificărilor individuale clasice care trimit la obiecte din lumea actuală, prin intermediul schemelor (Πx_i) și (Σx_i) : (D7) $(\forall x_i) \varphi_0 = (\Pi x_i) (E_a(x_i) \rightarrow \varphi_0)$ și (D8) $(\exists x_i) \varphi_0 = (\Sigma x_i) (E_a(x_i) \wedge \varphi_0)$.

Față de variantele definițiilor de mai sus datorate logicienilor "meinongieni" (îndeosebi, lui R. Routley) - (D9) $(\forall x_i) \varphi_0 = (\wedge x_i) (E_a(x_i) \rightarrow \varphi_0)$ și (D10) $(\exists x_i) \varphi_0 = (\vee x_i) (E_a(x_i) \wedge \varphi_0)$ -, ar fi de remarcat în (D7) și (D8) deschiderea cuantificărilor din *definiens*-uri și spre indivizii inexistenți (= inconsistenți).

Ce ar mai fi de adăugat la capătul acestui periplu în perimetrul atît de greu de controlat al ontologiei? Mai întîi, trebuie remarcat faptul că validarea regulilor din logica de ordinul întîi reclamă fie formularea în metalimbajul lui L (de regulă, în secțiunea naturală a acestuia) a asumpției că toți termenii individuali au referință actuală, fie definirea în L a cuantificărilor "actualiste" prin

intermediul cuantificărilor "ontologic neutre" și a operației de atribuire a existenței factuale. O dată precizate căile de promovare a existenței (atît a celei actuale, cît și a celei imaginare) la nivel formal, gîlceava privind acceptabilitatea predicatorului '... există (actual)' (= '... este actual (existent)') și relațiile acestuia cu cuantorii individuali de particularitate nu mai are obiect¹⁸. Dacă se stipulează în metalimbaj caracterul factual al tuturor indivizilor semnificați de termenii limbajului L, predicatorul 'E_a' este superfluu. În schimb, dacă se adoptă cadrul relaxat al logicii libere, prezența predicatorului 'E_a' în L devine necesară.

¹⁶ Cu privire la distincția lax (*slack*) - rigid (*rigid*) și la diferențierea tipurilor de irelevanță, se poate consulta: J.P. Cleave, *A Study of Logics*, Clarendon Press, Oxford, 1991, pp. 290-9.

¹⁷ În varianta de logică liberă pe care am prezentat-o ar fi improprie folosirea expresiei 'generalizare existențială'.

¹⁸ Din luxurianta literatură consacrată acestei problematici amintim: A. Pap, *A Note on Logic and Existence*, în: "Mind", vol. 56, 1947, pp. 72-6; G. Nakhnikian și W.C. Salmon, "Exists" as a Predicate, în: "The Philosophical Review", vol. 66, 1957, pp. 535-42; K. Lambert, *Notes on "E!"*, în: "Philosophical Studies", vol. 9, nr. 3, 1958, pp. 60-3; F.B. Ebersole, *Whether Existence is a Predicate*, în: "The Journal of Philosophy", vol. 60, nr. 18, 1963, pp. 509-24; J. Hintikka, *Studies in the Logic of Existence and Necessity*, în: "The Monist", vol. 50, nr. 1, 1966, pp. 55-70; J. Read, "Exists" is a Predicate, în: "Mind", vol. 89, 1980, pp. 412-7.